

การวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยว และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย

Analysis of role of financial development on tourism and economic growth in Asia

จิรภัทร จำรัสรักษ์¹ คมกริช วงศ์แห่² และอุทิศ พงศ์จิรวัดนา³

Jiraput Chamrasrag¹ Komkrit Wongkhae² and Utis Bhongchirawattana³

Received : July 23, 2019 Revised : November 15, 2019 Accepted : November 26, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย ด้วยข้อมูลแบบพาแนล (Panel Data) ตัวชี้วัดการพัฒนาทางการเงิน จำแนกเป็นตัว 2 ตัว ได้แก่ สินเชื่อรวมภายในประเทศกับปริมาณเงินตามความหมายกว้าง ใช้ข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2543-2559 แบ่งออกเป็น 4 แบบจำลอง ได้แก่ กลุ่มประเทศในทวีปเอเชียรวม 30 ประเทศ และแบ่งออกเป็นกลุ่มละ 10 ประเทศ ได้ดังนี้ กลุ่มประเทศรายได้สูง กลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง กลุ่มประเทศรายได้ต่ำ โดยผลการศึกษาพบว่า ผลการวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยว ด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศ พบว่า ทุกแบบจำลองเป็นแบบจำลอง Random Effects Model และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง พบว่า มีแบบจำลอง Random Effects Model คือ แบบจำลองของประเทศรายได้ปานกลาง ประเทศเอเชียรวม ส่วนแบบจำลอง Fixed Effects Model คือ แบบจำลองประเทศรายได้สูง ประเทศรายได้ต่ำ และผลการวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศ พบว่า ทุกแบบจำลองเป็นแบบจำลอง Fixed Effects Model และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง พบว่า มีแบบจำลองเป็นแบบจำลอง Fixed Effects Model คือ แบบจำลองประเทศรายได้สูง ประเทศรายได้ต่ำ ส่วนแบบจำลอง Random Effects Model คือ แบบจำลองประเทศรายได้ปานกลาง ประเทศเอเชียรวม สรุปจากผลการวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย โดยใช้ตัวชี้วัดการพัฒนาทางการเงิน ได้แก่ สินเชื่อรวมภายในประเทศและปริมาณเงินตามความหมายกว้าง ซึ่งส่งผลต่อการท่องเที่ยวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชียอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ : การพัฒนาทางการเงิน การท่องเที่ยว การเติบโตทางเศรษฐกิจ สินเชื่อ ปริมาณเงินตามความหมายกว้าง

* นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* Master Student, Master of Economics, MahaSarakhm Business School, MahaSarakhm University

² อาจารย์ คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² Lecturer, MahaSarakhm Business School, MahaSarakhm University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ Assistant Professor, MahaSarakhm Business School, MahaSarakhm University

Abstract

This study aimed to analyze the role of financial development on tourism and economic growth in Asia. Using panel data, financial development has been divided into two variable aggregate credit and broad money. Time series data during 2000-2016 was utilized and classified 30 countries in Asia into 4 model, high income, middle income, low income and all countries model. The results found that role of financial development on tourism for aggregate credit were random effect model. For broad money, random effect was found for middle income and all countries model, however fixed effect did exist in high and low income model.

For economic growth side, aggregate credit verified to be fixed effect on all models. Broad money affected economic growth as fixed effect for high and low income model. In the other hand, evidence of random effect appeared in middle income and all countries model. For summary, financial development defined by aggregate credit and broad money play crucial role to determine tourism and economic growth in Asia.

Keywords: Finance Development, Tourism, Economic Growth, Credit and Broad Money

1. บทนำ

ท่ามกลางปัญหาการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน การที่จะพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวไปสู่ความเจริญเติบโตและมีความมีเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องมีการพัฒนาทางการเงินที่จะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่ถือว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงิน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2558) ซึ่งในภาคเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเงิน หมายถึง การที่สินทรัพย์ทางการเงินมี อัตราการขยายตัวสูงกว่าอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ โดยที่สินทรัพย์ทางการเงิน อาจหมายถึง ปริมาณเงินในความหมายแคบ (M1) ได้แก่ ธนบัตร เหรียญกษาปณ์ เงินฝากกระแสรายวัน หรือ อัตราส่วนของปริมาณเงินในความหมายกว้าง (M2) ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) จึงมักจะใช้เป็นตัวชี้วัดระดับการพัฒนาทางการเงินของประเทศ (ลัดดาวัลย์ ธรรมิกสกุล, 2541) ในส่วนของงานวิจัยที่ผ่านมาได้หาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินและการเติบโตทางเศรษฐกิจ พบว่า การพัฒนาทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Cesar Calderon, 2003) ในส่วนของภาคการท่องเที่ยว การพัฒนาทางการเงินที่จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเนื่องจากการพัฒนาทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งภาวะเศรษฐกิจนั้นจะเป็นตัวกำหนดในค่าของเงินหรืออัตราแลกเปลี่ยนในประเทศนั้น ๆ ถ้ากรณี “ค่าเงินภายในประเทศอ่อนค่าขึ้น” จะทำให้ภาคการส่งออกหรือการท่องเที่ยวของประเทศดีมาอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้ชาวต่างชาติรู้จักสินค้าของในประเทศ หรือเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ เกิดการใช้จ่ายหรือจับจ่ายใช้สอยสินค้ามากขึ้น ด้วยเหตุที่นักท่องเที่ยวต่างชาติจะต้องแลกเงินตราต่างประเทศเป็นเงินสกุลในประเทศนั้นก่อน เพื่อจะซื้อสินค้าหรือมาท่องเที่ยวในประเทศนั้นได้ ทำให้ความต้องการเงินสกุลนั้นมีมากขึ้นตามลำดับ และจะส่งผลต่อระดับรายได้ของประเทศที่มากขึ้น สามารถนำมาใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาประเทศได้ในอนาคต (ณัฐพงศ์ พันธุ์ไชย, 2558)

ทวีปเอเชียเป็นภูมิภาคที่มีความแข็งแกร่งทางด้านเศรษฐกิจมีระดับการพัฒนาที่หลากหลายทำให้ทวีปเอเชียเป็นที่จับตามองของนายทุนหรือนักลงทุนต่างชาติให้ความสนใจในการเข้ามาลงทุนเพื่อทำการขยายธุรกิจหรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ และเนื่องจากความสำคัญของเหตุการณ์ทางการเงินของทวีปเอเชีย คือวิกฤตต้มยำกุ้ง ปี 2540

ที่ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจซบเซาอย่างหนักหรือเหตุการณ์ ในปัจจุบันที่มีการก่อสงครามทางการค้าระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกากับประเทศจีน โดยทำให้ส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้าโลกและการลงทุนแล้ว มาตรการต่าง ๆ อาจจะนำไปสู่การชะลอตัวของเศรษฐกิจจีนโดยตรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศในภูมิภาค แต่ในการท่องเที่ยวก็ถือว่ารายได้ที่ลดลงของคนจีนจะทำให้การท่องเที่ยวของไทยและประเทศอื่น ๆ ชะลอตัวลง ส่วนในงานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินและการท่องเที่ยว พบว่า การประเมินผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2540 ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเอเชียโดยวิกฤตการณ์ทางการเงินมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทั้งขาเข้าและขาออกในเอเชีย (Haiyan Song, 2009) จากที่กล่าวมาข้างต้นได้เห็นถึงความสำคัญของการเงินที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาบทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวและการเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย เพื่อศึกษาสาเหตุหรือแนวโน้มของการพัฒนาทางการเงินที่อาจจะส่งผลกระทบต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการจะออกไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งแนวโน้มของการพัฒนาทางการเงินและการท่องเที่ยว ก็จะส่งผลกระทบต่อเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจโดยรวมของแต่ละประเทศในทวีปเอเชียในทิศทางบวกหรือลบ และผลลัพธ์ที่ได้เพื่อเสนอแนะเป็นนโยบายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีความสนใจนำไปใช้ประโยชน์ต่อธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในทวีปเอเชีย
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมโดยจะพิจารณาจากแบบจำลองการพัฒนาทางการเงิน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อเศรษฐกิจ โดยการศึกษาของชีราภรณ์ วงศ์แสน (2556) ได้ศึกษาผลกระทบของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้บทบาทของการพัฒนาทางการเงิน กรณีศึกษาประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า กรณีใช้ตัวชี้วัดการพัฒนาลาดเงิน แบบจำลอง Fixed effect เป็นการประมาณแบบจำลองที่เหมาะสม และตัวชี้วัดการพัฒนาลาดเงินมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ ในกรณีที่ใช้ปริมาณเงินตามความหมายกว้าง และปริมาณสินเชื่อเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาลาดเงิน ซึ่งตัวแปรสอดคล้องกับงานวิจัยของพันธ์ศักดิ์ ทองเวโรจน์ (2556) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนบวกสาม โดยมีตัวชี้วัดคือ สินเชื่อภาคธนาคารและสินเชื่อภาคเอกชน กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาทางการเงินกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์เชิงดูลยภาพระยะยาวในทิศทางเดียวกัน สำหรับระยะยาวหนี้สินสภาพคล่อง สินเชื่อภาคธนาคารและสินเชื่อภาคเอกชนเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และณัฐพงศ์ พันธุ์ไชย (2558) ได้ศึกษาค่าเงินบาทกับระบบเศรษฐกิจไทย พบว่าการพัฒนาทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งภาวะเศรษฐกิจนั้นจะเป็นตัวกำหนดในค่าของเงินหรืออัตราแลกเปลี่ยนในประเทศนั้น ๆ ถ้ากรณี “ค่าเงินบาทแข็งค่าขึ้น” กรณีในประเทศไทย จะทำให้ภาคการส่งออกหรือการท่องเที่ยวของประเทศดีมากยิ่งขึ้น จะส่งผลให้ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย เกิดการใช้จ่ายหรือจับจ่ายใช้สอยสินค้ามากขึ้น ในส่วนของงานวิจัยในต่างประเทศ การศึกษาของ Sergio (2017) ได้ศึกษาการพัฒนาทางการเงินและการให้สินเชื่อแก่ธนาคารพาณิชย์ในประเทศกำลังพัฒนา พบว่า การเปลี่ยนแปลงนโยบายการเงินมีผลกระทบ

ต่อการให้สินเชื่อในประเทศที่มีระบบการเงินที่พัฒนาน้อย ส่วนในประเทศที่ระบบการเงินมีการพัฒนามากนั้น จะมีช่องทางการขยายสินเชื่อของธนาคาร ซึ่งงานวิจัยของ Jin Lei, Jiaping Qiu, Chi Wan (2017) ได้ศึกษาสินทรัพย์ที่เป็นรูปธรรม, การถือครองเงินสดและการพัฒนาทางการเงิน พบว่า การพัฒนาทางการเงินช่วยลดความไวในการถือครองเงินสดให้กับสินทรัพย์ที่มีตัวตนและส่งเสริมการเติบโตของบริษัท และการวิเคราะห์แสดงให้เห็นช่องทางที่มีลักษณะเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญซึ่งการพัฒนาทางการเงินจะช่วยให้บริษัทเติบโตขึ้น ในด้านของ Ramphul (2016) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวการพัฒนาทางการเงินและการเติบโตทางเศรษฐกิจในอินเดีย พบว่า การพัฒนาทางการเงินและการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีการรวมตัวกันซึ่งแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเข้ากระตุ้นเศรษฐกิจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Haiyan Song (2009) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินและการท่องเที่ยว พบว่า การประเมินผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2540 ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเอเชียโดยวิกฤตการณ์ทางการเงินมีผลกระทบเชิงลบต่อการท่องเที่ยวทั้งขาเข้าและขาออกในเอเชีย

4. แนวคิดของการพัฒนาทางการเงิน

โดย Goldsmith (1969) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเงินว่าคือสภาวะที่มีการขยายตัวในโครงสร้างของระบบการเงินอันประกอบด้วยสถาบันการเงินและตราสารทางการเงินแต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในการวัดโครงสร้างทางการเงินด้วยเครื่องชี้วัดอย่างใดอย่างหนึ่งจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการวัดหลายอย่างประกอบกัน ดังเช่นสัดส่วนของสินทรัพย์ทางการเงินต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ เป็นต้น

แนวคิดของการพัฒนาทางการเงิน ได้มีการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้สรุปแนวคิดในการอธิบายโดยเริ่มจากการให้ความสำคัญต่อบทบาทของเงินและสถาบันการเงินใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การใช้เงินและตราสารการเงินเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนจะเป็นตัวหล่อลื่นระบบการเงินแทนระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยสินค้า (buster system) ซึ่งมีข้อจำกัดในการเทียบมูลค่า 2) บทบาทของสถาบันการเงินในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างผู้ออมเงินกับนักลงทุน 3) บทบาทของสถาบันการเงินในการระดมเงินออมและจัดสรรเงินทุนซึ่งมีส่วนช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (วิลเลียมสัน โซติมาภรณ์, 2536)

ข้อมูลจากธนาคารโลก พบว่า ภาครณาคาร์มุ่งเน้นไปที่ขนาด และกิจกรรมของภาครณาคาร์ ที่อาจผันผวนก่อนให้เกิดวิกฤตการณ์ทางธนาคาร เช่น 1. การวัดขนาดของภาครณาคาร์คือ $M3 / GDP$ เป็นตัววัดขนาดหนี้สินของตัวกลางทางการเงินซึ่งจะประเมินสภาพคล่องโดยรวมในระบบเศรษฐกิจ 2. กิจกรรมของภาครณาคาร์คือ $Credits/GDP$ เป็นตัววัดกิจกรรมของ ซึ่งประเมินความเสี่ยงด้านเครดิตที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของตัวกลางทางการเงิน

(Clement et al., 2018) แนวคิดตามทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. (GDP) เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ต่าง ๆ กล่าวคือถ้าเศรษฐกิจดีก็จะทำให้ผู้คนออกมาจับจ่ายใช้สอยกันมากขึ้น
2. (EXC) จากทฤษฎีความเสมอภาคของอำนาจซื้อ ว่าด้วยกลไกการปรับตัวของอัตราแลกเปลี่ยนส่งผลต่อสินค้ากับบริการเป็นอย่างมาก และส่งผลต่อการไหลเข้าของเงินทุนต่างประเทศที่จะเข้ามาในประเทศนั้น ๆ
3. (CPI) เนื่องจากดัชนีราคาผู้บริโภค เป็นตัวเลขทางสถิติที่ใช้วัดการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าและบริการที่ครอบครัวยุคหรือผู้บริโภคซื้อหาเป็นประจำวันซึ่งการบริโภคเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

5. วิธีการศึกษางานวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิของประเทศในทวีปเอเชีย 30 ประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2543 - 2559 และจัดกลุ่มโดยใช้รายได้ประชาชาติต่อหัว (Gross national income per capita) ของธนาคารโลก โดยใช้วิธี Atlas method ซึ่งล่าสุดปีพ.ศ. 2556 แบ่งออกเป็นกลุ่มละ 10 ประเทศ จากทั้งหมด 30 ประเทศ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประเทศเอเชียรวม 30 ประเทศ แบ่งย่อยได้เป็น กลุ่มประเทศที่มีรายได้สูง กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ ประกอบด้วย 1) ประเทศที่มีรายได้สูง ได้แก่ มาเก๊า กатар สิงคโปร์ ฮองกง อิสราเอล ญี่ปุ่น สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ เกาหลี บรูไน คูเวต 2) ประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ได้แก่ มัลดีฟส์ เลบานอน ตุรกี มาเลเซีย คาซัคสถาน จีน ไทย จอร์แดน อิหร่าน อินโดนีเซีย 3) ประเทศที่มีรายได้ต่ำ ได้แก่ ภูฏาน เวียดนาม ติมอร์-เลสเต อินเดีย บังกลาเทศ ปากีสถาน กัมพูชา พม่า เนปาล ทาจิกิสถาน และประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียที่ไม่ได้นำมาทดสอบเนื่องจากข้อมูลไม่สมบูรณ์ (world bank, 2018)

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ panel โดยวิธี Pooled Model, Fixed Effect Regression Model (FEM), Random Effect Regression Model (REM) โดยจะทำการทดสอบ Hausman Test ในการเปรียบเทียบว่าควรเลือกใช้การประมาณค่าแบบ Fixed Effects หรือการประมาณค่าแบบ Random Effects โดยจะทำการทดสอบค่าที่ได้จากการประมาณด้วยวิธีทั้งสอง ถ้าทดสอบพบว่าค่าตัวแปรอิสระไม่มีความแตกต่างกัน ควรใช้การประมาณค่าแบบ (REM) แต่ถ้า พบว่าค่าตัวแปรอิสระมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ควรใช้การประมาณค่าแบบ (FEM) และการทดสอบ Hausman Test คือในการตัดสินใจว่าจะยอมรับแบบจำลอง Fixed Effects หรือ Random Effects Regression ในการวิเคราะห์แบบจำลองในงานวิจัยนี้ขึ้นอยู่กับผลการทดสอบ Hausman Test ซึ่งเป็นการทดสอบว่า Unobserved Effects, α , และตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์ระหว่างกันหรือไม่ (Wooldridge, 2003) หากสรุปได้ว่า Unobserved Effects และตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันจะใช้แบบจำลอง Fixed Effects Model (FEM) เนื่องจาก Random Effects Model (REM) จะมีลักษณะเอนเอียงและไม่สอดคล้องในทางตรงกันข้าม หากตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กันก็จะใช้แบบจำลอง (REM) แทนการทดสอบของ Hausman Test สมมติฐานหลัก (H_0) และสมมติฐานรอง (H_a) ดังนี้

H_0 : Unobserved Effect, α , และตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน (เลือกใช้ REM)

H_a : Unobserved Effect, α , และตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กัน (เลือกใช้ FEM)

ถ้ายอมรับ H_0 แสดงว่าเราอาจใช้ FEM หรือ REM ก็ได้ แต่ REM จะมี variance ต่ำกว่า แต่ถ้าปฏิเสธ H_0 ให้ใช้ FEM

6. แบบจำลองที่ใช้ในการวิจัย

มี 2 แบบจำลอง และแต่ละแบบจำลองแบ่งออกเป็น 2 ด้านเพื่อทดสอบตัวแปรการพัฒนาทางการเงิน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในเอเชีย ดังนี้

$$1. \ln(TSN)_{pt} = \beta_0 + \beta_1 \ln(CRD)_{pt} + \beta_2 \ln(GDP)_{pt} + \beta_4 \ln(EXC)_{pt} + \beta_5 \ln(CPI)_{pt} + \mu_t$$

$$2. \ln(TSN)_{pt} = \beta_0 + \beta_1 \ln(BMN)_{pt} + \beta_2 \ln(GDP)_{pt} + \beta_4 \ln(EXC)_{pt} + \beta_5 \ln(CPI)_{pt} + \mu_t$$

กำหนดให้ TSN = จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้า

CRD = สินเชื่อรวมภายในประเทศ

GDP = ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

EXC = อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อดอลลาร์สหรัฐ

CPI = ดัชนีราคาผู้บริโภค

BMN = ปริมาณเงินความหมายกว้าง

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการพัฒนาทางการเงินต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย ดังนี้

$$1. \text{LOG}(\text{GDP})_{pt} = \beta_0 + \beta_1 \text{LOG}(\text{CRD})_{pt} + \beta_2 \text{LOG}(\text{EXC})_{pt} + \beta_3 \text{LOG}(\text{CPI})_{pt} + \mu_t$$

$$2. \text{LOG}(\text{GDP})_{pt} = \beta_0 + \beta_1 \text{LOG}(\text{BMN})_{pt} + \beta_2 \text{LOG}(\text{EXC})_{pt} + \beta_3 \text{LOG}(\text{CPI})_{pt} + \mu_t$$

กำหนดให้ GDP = ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ EXC = อัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทต่อดอลลาร์สหรัฐฯ
CRD = สินเชื่อรวมภายในประเทศ CPI = ดัชนีราคาผู้บริโภค
BMN = ปริมาณเงินความหมายกว้าง

7. ผลการศึกษา

7.1 วิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในทวีปเอเชีย

ตาราง 1 ผลการทดสอบ Hausman Test ด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศและด้านปริมาณเงินความหมายกว้าง

Hausman Test	ประเทศรายได้สูง		ประเทศรายได้ปานกลาง		ประเทศรายได้ต่ำ		เอเชียรวม	
Test Summary	Prob.	R ²	Prob.	R ²	Prob.	R ²	Prob.	R ²
ด้านสินเชื่อ	0.1485	0.980	0.2497	0.985	0.1187	0.929	0.6464	0.970
ด้านปริมาณเงิน	0.0587*	0.981	0.2534	0.984	0.0328**	0.928	0.2913	0.970

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

ผลการศึกษาบทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในทวีปเอเชีย

สรุปจากตารางที่ 1, 3, 4 ผลการทดสอบ Hausman Test พบว่า

1. แบบจำลองประเทศรายได้สูง บทบาทของสินเชื่อต่อการท่องเที่ยวเป็น REM โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น FEM โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยว แต่อัตราแลกเปลี่ยน (EXC) ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. แบบจำลองประเทศรายได้ปานกลาง บทบาทของสินเชื่อต่อการท่องเที่ยวเป็น REM โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ อัตราแลกเปลี่ยน และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น REM โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยว แต่อัตราแลกเปลี่ยน ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. แบบจำลองประเทศรายได้ต่ำ บทบาทของสินเชื่อต่อการท่องเที่ยวเป็น REM โดยสินเชื่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ อัตราแลกเปลี่ยน และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น FEM โดยปริมาณความหมายเงินกว้าง และผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. แบบจำลองประเทศเอเชียรวม บทบาทของสินเชื่อต่อการท่องเที่ยวเป็น REM โดยสินเชื่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น REM โดยปริมาณความหมายเงินกว้าง ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสรุปดังตาราง 2 ดังนี้

ตาราง 2 สรุปผล FEM และ REM

ตัวแปร	ประเทศรายได้สูง			ประเทศรายได้กลาง			ประเทศรายได้ต่ำ			กลุ่มเอเชียรวม	
CRD	REM	-		REM	+		REM	***		REM	***
BMN	FEM	+		REM	+		FEM	***		REM	***

หมายเหตุ: แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01 ตามลำดับ และ +, - คือทิศทางความสัมพันธ์

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองโดยใช้สินเชื่รวมภายในประเทศ

กลุ่ม	ประเทศรายได้สูง			ประเทศรายได้ปานกลาง			ประเทศรายได้ต่ำ			เอเชียรวม		
	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM
LNGDP	0.210* (0.124)	0.698*** (0.128)	0.698*** (0.118)	0.575*** (0.013)	0.677*** (0.068)	0.602*** (0.045)	0.571*** (0.046)	0.602*** (0.218)	0.519*** (0.116)	0.581*** (0.034)	0.789*** (0.075)	0.730*** (0.064)
LNEXC	0.3277*** (0.058)	-0.5436** (0.241)	-0.2045 (0.165)	-0.182*** (0.009)	-0.002 (0.077)	-0.149*** (0.035)	0.284*** (0.029)	0.108 (0.074)	0.151** (0.059)	0.015 (0.019)	0.069 (0.046)	0.049 (0.040)
LNCRD	-0.149 (0.179)	-0.023 (0.048)	-0.035 (0.048)	0.064 (0.049)	0.060 (0.066)	0.065 (0.063)	-0.076 (0.106)	0.397*** (0.087)	0.389*** (0.085)	0.266*** (0.075)	0.196*** (0.043)	0.199*** (0.042)
LNCPI	3.187*** (0.683)	0.983*** (0.270)	1.035*** (0.259)	0.489*** (0.079)	0.410*** (0.059)	0.486*** (0.047)	0.250 (0.176)	0.397** (0.187)	0.432*** (0.127)	0.521*** (0.170)	0.354*** (0.074)	0.403*** (0.067)
R-squared	0.426	0.9805	0.671	0.933	0.985	0.795	0.735	0.929	0.541	0.571	0.970	0.566

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองโดยใช้ด้านปริมาณเงินความหมายกว้าง

กลุ่ม	ประเทศรายได้สูง			ประเทศรายได้ปานกลาง			ประเทศรายได้ต่ำ			เอเชียรวม		
	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM
LNGDP	0.045 (0.067)	0.693*** (0.128)	0.686*** (0.117)	0.5780*** (0.013)	0.681*** (0.067)	0.608*** (0.046)	0.605*** (0.041)	0.837*** (0.212)	0.607*** (0.113)	0.546*** (0.029)	0.827*** (0.073)	0.749*** (0.061)
LNEXC	0.243*** (0.051)	-0.577** (0.239)	-0.200 (0.156)	-0.185*** (0.009)	-0.001 (0.077)	-0.147*** (0.036)	0.3296*** (0.032)	0.057 (0.074)	0.107* (0.060)	0.019 (0.018)	0.042 (0.046)	0.028 (0.039)
LNBMN	1.245*** (0.176)	0.089 (0.107)	0.096 (0.106)	-0.016 (0.044)	0.107 (0.111)	0.085 (0.098)	-0.391*** (0.133)	0.591*** (0.146)	0.518*** (0.139)	0.641*** (0.079)	0.388*** (0.077)	0.396*** (0.075)
LNCPI	2.419*** (0.608)	0.942*** (0.269)	0.999*** (0.256)	0.541*** (0.078)	0.398*** (0.063)	0.481*** (0.051)	0.382** (0.176)	0.139 (0.198)	0.313 (0.136)	0.232 (0.166)	0.271*** (0.077)	0.3280*** (0.069)
R-squared	0.558	0.981	0.669	0.932	0.985	0.793	0.749	0.928	0.522	0.612	0.970	0.571

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

7.2. วิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย

ตาราง 5 ผลการทดสอบ Hausman Test ด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศและด้านปริมาณเงินความหมายกว้าง

Hausman Test	ประเทศรายได้สูง		ประเทศรายได้ปานกลาง		ประเทศรายได้ต่ำ		เอเชียรวม	
Test Summary	Prob.	R ²	Prob.	R ²	Prob.	R ²	Prob.	R ²
ด้านสินเชื่อ	0.0000***	0.993	0.0000***	0.991	0.1187	0.992	0.0000***	0.991
ด้านปริมาณเงิน	0.1496	0.993	0.0000***	0.991	0.0965*	0.992	0.0036***	0.990

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

ผลการศึกษานโยบายการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย

สรุปจากตารางที่ 5, 7, 8 ผลการทดสอบ Hausman Test พบว่า

1. แบบจำลองประเทศรายได้สูง บทบาทของสินเชื่อต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็น FEM โดยดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น REM โดยดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. แบบจำลองประเทศรายได้ปานกลาง บทบาทของสินเชื่อต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็น FEM โดยสินเชื่อ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อัตราแลกเปลี่ยน ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น FEM โดยสินเชื่อ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อัตราแลกเปลี่ยน ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. แบบจำลองประเทศรายได้ต่ำ บทบาทของสินเชื่อต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็น FEM โดยสินเชื่อ และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น REM โดยดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. แบบจำลองประเทศเอเชียรวม บทบาทของสินเชื่อต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็น FEM โดยสินเชื่อ ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อัตราแลกเปลี่ยน ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และบทบาทปริมาณเงินตามความหมายกว้างเป็น FEM โดยปริมาณความหมายเงินกว้าง และดัชนีผู้บริโภค ส่งผลในทิศทางเดียวกันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่อัตราแลกเปลี่ยน ส่งผลในทิศทางตรงข้ามกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยสรุปดังตาราง 6

ตาราง 6 สรุป FEM และ REM

ตัวแปร	ประเทศรายได้สูง		ประเทศรายได้กลาง		ประเทศรายได้ต่ำ		กลุ่มเอเชียรวม	
CRD	FEM	+	FEM	***	FEM	***	FEM	***
BMN	RME	+	FEM	***	REM	+	FEM	**

หมายเหตุ: แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01 ตามลำดับ และ +, - คือทิศทางความสัมพันธ์

ตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองโดยใช้สินเชื่อบริษัทในประเทศไทย

กลุ่ม	ประเทศรายได้สูง			ประเทศรายได้ปานกลาง			ประเทศรายได้ต่ำ			เอเชียรวม		
	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM
Variable												
LNCRD	1.142*** (0.066)	0.011 (0.030)	0.018 (0.030)	0.645** (0.285)	0.279*** (0.074)	0.298*** (0.073)	1.351*** (0.146)	0.111*** (0.031)	0.115*** (0.031)	1.358*** (0.077)	0.122*** (0.025)	0.131*** (0.025)
LNEXC	0.257*** (0.029)	-0.153 (0.149)	0.258*** (0.086)	0.099** (0.049)	-0.332*** (0.086)	-0.197*** (0.071)	-0.006 (0.050)	0.023 (0.027)	0.027 (0.027)	0.064*** (0.025)	-0.039*** (0.028)	-0.027*** (0.027)
LNCPPI	1.182*** (0.409)	1.799*** (0.089)	1.845*** (0.087)	-0.525 (0.457)	0.477*** (0.057)	0.431*** (0.055)	-0.150 (0.297)	0.687*** (0.041)	0.683*** (0.041)	-0.276 (0.220)	0.666 (0.033)	0.656 (0.033)
R-squared	0.795	0.993	0.718	0.042	0.991	0.448	0.402	0.993	0.735	0.406	0.991	0.541

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรในแบบจำลองโดยใช้ด้านปริมาณเงินความหมายกว้าง

กลุ่ม	ประเทศรายได้สูง			ประเทศรายได้ปานกลาง			ประเทศรายได้ต่ำ			เอเชียรวม		
	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM	Pooled	FEM	REM
Variable												
LNBMN	0.444** (0.199)	0.026 (0.067)	0.025 (0.067)	0.408 (0.251)	0.363*** (0.129)	0.389*** (0.126)	1.469*** (0.226)	0.034 (0.055)	0.039 (0.055)	1.276*** (0.108)	0.105** (0.048)	0.118** (0.047)
LNEXC	0.415*** (0.049)	-0.150 (0.149)	0.033 (0.033)	0.087 (0.049)	-0.347*** (0.088)	-0.165** (0.068)	-0.028 (0.061)	0.014 (0.028)	0.017 (0.028)	0.097*** (0.028)	-0.052* (0.029)	-0.042 (0.028)
LNCPPI	1.968*** (0.685)	1.802*** (0.087)	1.824*** (0.086)	-0.383 (0.454)	0.473*** (0.065)	0.4127*** (0.062)	-0.4175 (0.334)	0.7259*** (0.047)	0.7214*** (0.047)	-0.332 (0.255)	0.683*** (0.036)	0.673*** (0.036)
R-squared	0.445	0.993	0.746	0.028	0.991	0.406	0.278	0.992	0.718	0.246	0.991	0.528

หมายเหตุ: เครื่องหมายแสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ *0.1, **0.05, ***0.01

8. สรุป

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลรายปีของประเทศไทยในทศวรรษ 30 ประเทศ ระหว่างปี 2543 - 2559 และจัดกลุ่มโดยใช้รายได้ประชาชาติต่อหัว ของธนาคารโลก แบ่งออกเป็นกลุ่มละ 10 ประเทศ จากทั้งหมด 30 ประเทศ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประเทศที่มีรายได้สูง กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง กลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ และกลุ่มประเทศเอเชียรวม พบว่า จากการศึกษารายการของพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในทวีปเอเชีย โดยมีผลการทดสอบ Hausman บทบาทของการพัฒนาทางการเงินด้านสินเชื่อบริษัทในประเทศไทย พบว่า ทุกแบบจำลองเป็น Random Effects Model สำหรับ กลุ่มประเทศรายได้ต่ำ และกลุ่มประเทศเอเชียรวม โดยสินเชื่อบริษัทในประเทศไทยมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในแบบจำลองกลุ่มประเทศรายได้สูง และกลุ่มประเทศรายได้กลาง โดยสินเชื่อบริษัทในประเทศไทยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการทดสอบ Hausman บทบาทของการพัฒนาทางการเงินด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง พบว่า เป็นแบบจำลอง Fixed Effects Model คือ ประเทศรายได้ต่ำ และเป็นแบบจำลองที่เหลือทั้ง 3 แบบจำลองเป็น Random Effects Model สำหรับ กลุ่มประเทศเอเชียรวม โดยปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีบทบาทในการพัฒนาทางการเงิน

ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ และสำหรับกลุ่มของประเทศรายได้สูง ประเทศรายได้กลาง โดยปริมาณเงินตามความหมายกว้างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาของบทบาทการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย ผลการศึกษาด้านสินเชื่อบนผลการศึกษา Hausman บทบาทของการพัฒนาทางการเงินด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศ พบว่าทุกแบบจำลองเป็น Fixed Effects Model สำหรับ กลุ่มประเทศรายได้กลาง กลุ่มประเทศรายได้ต่ำ และกลุ่มประเทศเอเชียรวม โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ และ ในสำหรับแบบจำลองกลุ่มประเทศรายได้สูง โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการศึกษา Hausman บทบาทของการพัฒนาทางการเงินด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง พบว่า มีแบบจำลองเป็น Fixed Effects Model คือกลุ่มประเทศรายได้ปานกลาง กลุ่มประเทศเอเชียรวม โดยปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีบทบาทในการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญ และมีแบบจำลองเป็น Random Effects Model คือกลุ่มประเทศรายได้สูง กลุ่มประเทศรายได้ต่ำ โดยปริมาณเงินตามความหมายกว้างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

9. อภิปรายผล

จากการศึกษาของบทบาทการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในทวีปเอเชีย พบว่า

กลุ่มประเทศรายได้สูงมีทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเป็นลบ โดยการพัฒนาทางการเงินไม่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากสินเชื่อรวมในประเทศนั้น ไม่มีสภาพคล่องเพียงพอหรือประสิทธิภาพของการดูแลควบคุมและการดูแลสินเชื่อทำให้การใช้เครดิตในกลุ่มประเทศนี้อาจไม่สะดวกสบาย จึงทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่ให้ความสนใจในการขอสินเชื่อในธนาคารหน่วยของรัฐบาลและเอกชนในประเทศกลุ่มนี้ และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยบทบาทการพัฒนาทางการเงินจึงไม่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณเงินตามความหมายกว้างไม่มีสภาพคล่องเพียงพอหรือไม่มีความสะดวกสบายต่อการใช้จ่ายหรือทำธุรกรรมการเงินในด้านอื่น ๆ ถึงแม้จะเป็นประเทศที่รายได้สูงแต่การกระจายรายได้หรือกลุ่มทุนอาจจะกระจุกตัวกันไม่มีการกระจายรายได้ทั่วถึงต่อประชากรจึงทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่มีประสิทธิภาพ จึงไม่มีความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว และโดยประเทศที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ประเทศมาเก๊า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาประเทศส่วนใหญ่จะมาเสี่ยงโชคกันหรือในประเทศญี่ปุ่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตและการกิน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในกลุ่มประเทศนี้ ส่วนมากไปท่องเที่ยวโดยการซื้อทัวร์ไปแบบ 3-5 วันเป็นต้น ดังนั้นการพัฒนการเงินในกลุ่มประเทศนี้ไม่ส่งผลต่อนักท่องเที่ยว (Xinhua, 2017)

กลุ่มประเทศรายได้ปานกลางมีทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเป็นบวก โดยการพัฒนาทางการเงินไม่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากสินเชื่อรวมในประเทศนั้น มีสภาพคล่องต่ำหรือไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอและการดูแลสินเชื่อทำให้การใช้เครดิตในกลุ่มประเทศนี้อาจจะไม่สะดวกสบายเท่ากลุ่มอื่น และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยบทบาทการพัฒนาทางการเงินจึงไม่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณเงินตามความหมายกว้างไม่มีสภาพคล่องหรือไม่มีความสะดวกสบายต่อการใช้จ่ายหรือทำธุรกรรมการเงินในด้านอื่น ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติหรือชาวต่างชาติในกลุ่มประเทศนี้ และโดยประเทศที่อยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ประเทศมัลดีฟส์ จากการที่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะเข้ามาเที่ยวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิต และเข้ามาสัมผัสบรรยากาศของทะเลเพื่อการพักผ่อน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปในกลุ่มประเทศนี้เป็นการท่องเที่ยวแบบชั่วคราว ดังนั้นการพัฒนการเงินในกลุ่มประเทศนี้ไม่ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามา (Zimmerhackel, 2018)

กลุ่มประเทศรายได้ต่ำด้านสินเชื่อมีทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเป็นบวก โดยมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มประเทศนี้มีสภาพคล่องและการควบคุมสินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเพิ่มมากขึ้น และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยบทบาทในการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพคล่องของปริมาณความหมายเงินกว้างสูง ทำให้การจับจ่ายใช้สอยได้สะดวกสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินสดหรือการฝากถอนเงินในประเทศนั้น ๆ จึงทำให้ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวเข้า และโดยประเทศที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ประเทศเวียดนามมีต้นทุนในการท่องเที่ยวที่ต่ำกว่ากลุ่มประเทศอื่น ๆ จึงทำให้การใช้จ่ายเงินหรือการทำการธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวต่างชาติสะดวกสบาย จึงทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาตินั้นนิยมเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศนี้เพื่อพักผ่อนในรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น

กลุ่มประเทศเอเชียรวมมีทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระเป็นบวก โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มประเทศนี้มีสภาพคล่องและการควบคุมสินเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ จึงก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจทำให้คนออกไปจับจ่ายใช้สอยหรือให้ผู้ประกอบการได้พัฒนาสถานที่พักและแหล่งท่องเที่ยว ให้ดีขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยว จึงทำให้ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวเข้าหรือชาวต่างชาติสนใจในการเข้ามาท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศเพิ่มมากขึ้น และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยบทบาทในการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว เนื่องจากสภาพคล่องของปริมาณความหมายเงินกว้างสูง ทำให้การจับจ่ายใช้สอยได้สะดวกสบายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเงินสดหรือการฝากถอนเงินในประเทศนั้น ๆ จึงทำให้ส่งผลต่อนักท่องเที่ยวเข้าหรือชาวต่างชาติสนใจในการเข้ามาท่องเที่ยวในทวีปเอเชียนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Haiyan Song (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินและการท่องเที่ยว พบว่า การประเมินผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2540 ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเอเชียโดยวิกฤตการณ์ทางการเงินมีผลกระทบเชิงลบต่อการท่องเที่ยวทั้งขาเข้าและขาออกในเอเชีย

จากการศึกษาของบทบาทการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย พบว่า

กลุ่มประเทศรายได้สูงด้านสินเชื่อกับด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยสินเชื่อในกลุ่มนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากการให้สินเชื่อในกลุ่มนี้ถึงจะเป็นกลุ่มที่รายได้สูงแต่การขยายสินเชื่อไม่ทั่วถึงคนทุกกลุ่ม จึงถือว่าไม่มีสภาพคล่องเพียงพอหรือไม่มีการควบคุมดูแลการให้สินเชื่อที่มีประสิทธิภาพ จึงไม่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างโดยบทบาทในการพัฒนาทางการเงินไม่ส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากถึงจะเป็นกลุ่มรายได้ที่สูงแต่การกระจายรายได้ไปไม่ทั่วถึงทุกพื้นที่ของประเทศ อาจเกิดจากสภาพคล่องที่ต่ำจึงทำให้การจัดสรรเงินออมไปสู่การลงทุนที่ไม่มีประสิทธิภาพจึงไม่สนับสนุนให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ และโดยประเทศที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ประเทศมาเก๊า เนื่องจากการที่ประเทศเป็นประเทศที่โด่งดังโดยเฉพาะในธุรกิจกาสิโน แต่ด้วยมาเก๊าไม่มีอุตสาหกรรมการผลิต จึงต้องนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศเป็นหลัก จึงทำให้การพัฒนาการเงินยังเข้าไม่ถึงในกลุ่มบุคคลทั่วไปทำให้ไม่ส่งเสริมต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศที่เพิ่มขึ้น (Mingjie Sheng, 2018)

กลุ่มประเทศรายได้กลางด้านสินเชื่อกับด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง เชื่อมมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสถาบันการเงินของกลุ่มนี้มีการขยายปริมาณสินเชื่อมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพจนทำให้กลุ่มประเทศนี้เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมหลาย ๆ ด้านเป็นอันดับต้น ๆ ของทวีปเอเชีย นำไปสู่การลงทุนต่าง ๆ ของประเทศทำเงินหมุนเวียนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทำเศรษฐกิจขยายตัวและด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีบทบาทในการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการเกิดสภาพคล่องที่สูงทำให้การจัดสรรเงินออมไปสู่

การลงทุนในกลุ่มประเทศนี้มีประสิทธิภาพมากทำให้เกิดการจับจ่ายกันทั่วถึงทุกพื้นที่ภายในประเทศและนำไปสู่การสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยกตัวอย่างประเทศในกลุ่มนี้ คือ ประเทศจีน ซึ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ใหญ่อันดับต้น ๆ ของโลก การพัฒนาทางการเงินมีสภาพคล่องตัวและเข้าถึงทุกภาคส่วนส่งผลให้เงินหมุนเข้าระบบและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

กลุ่มประเทศรายได้ต่ำด้านสินเชื่อกับด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางการสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสถาบันการเงินมีการขยายปริมาณสินเชื่อมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงนำไปสู่การลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ของประเทศ ทำเงินหมุนเวียนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจทำเศรษฐกิจขยายตัว และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างโดยบทบาทในการพัฒนาทางการเงินไม่ส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยอาจเกิดจากสภาพคล่องที่ต่ำจึงทำให้การจัดสรรเงินออกไปสู่การลงทุนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงไม่สนับสนุนให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยกตัวอย่างประเทศในกลุ่มนี้ได้แก่ประเทศเวียดนามและกัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศที่ค่าครองชีพและต้นทุนต่ำทำให้เกิดการลงทุนขยายฐานการผลิตไปในกลุ่มประเทศเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาทางการเงินจึงส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในกลุ่มประเทศนี้

กลุ่มประเทศเอเชียรวมด้านสินเชื่อกับด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างมีทิศทางการสัมพันธ์ของตัวแปรเป็นบวก โดยสินเชื่อรวมภายในประเทศมีบทบาทของการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการที่สถาบันการเงินมีการขยายปริมาณสินเชื่อมากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรการควบคุมเงินกู้ยืมที่มีประสิทธิภาพ จึงนำไปสู่การลงทุนในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ของประเทศหรือทำเงินหมุนเวียนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ จึงทำให้ไปกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Cesar Calderon (2003) ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินและการเติบโตทางเศรษฐกิจ พบว่า การพัฒนาทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้าง มีบทบาทในการพัฒนาทางการเงินส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการเกิดสภาพคล่องที่สูงทำให้การจัดสรรเงินออกไปสู่การลงทุนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำไปสู่การสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Tsangyao Chang (2002) ได้ศึกษาการพัฒนาทางการเงินและการเติบโตทางเศรษฐกิจในจีนแผ่นดินใหญ่ พบว่าการพัฒนาทางการเงินเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นที่ทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น

จะเห็นได้ว่าจากผลศึกษาของแต่ละแบบจำลองที่มีความแตกต่างกันของทั้ง 4 แบบจำลองของทั้ง 2 ด้านการพัฒนาทางการเงิน โดยสำหรับกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูง กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง กลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ และกลุ่มรวมประเทศเอเชีย เนื่องจากความแตกต่างด้านของนโยบายทางการเงินของธนาคารกลาง อาจมีผลทำให้ตัวชี้วัดทาง การพัฒนาการเงินในด้านสินเชื่อรวมภายในประเทศและด้านปริมาณเงินตามความหมายกว้างของแต่ละกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกัน และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่อาจจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มประเทศ เช่น สิ่งแวดล้อม ภาวะทางการเมือง เป็นต้น จึงทำให้ผลการศึกษาของแต่ละแบบจำลองมีความแตกต่างกันออกไปตามปัจจัยภายนอกและภายในที่อยู่ในทุกแบบจำลอง

10. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและการวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการท่องเที่ยวในเอเชีย เสนอว่า ในบทบาทของสินเชื่รวมภายในประเทศกับปริมาณเงินตามความหมายกว้าง รัฐบาลควรมีนโยบายหรือมาตรการในการกระตุ้นการท่องเที่ยวและการขยายสินเชื่อเพิ่ม ให้แก่ บุคคลทั่วไปหรือผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั้นมีสิทธิ์เข้าถึงสินเชื่อได้ง่ายและมีประสิทธิภาพในการให้สินเชื่อของภาคธนาคารของรัฐ และเอกชน เพื่อก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจทำให้คนออกไปจับจ่าย ใช้สอย และให้ผู้ประกอบการได้พัฒนาสถานที่พักหรือแหล่งท่องเที่ยวให้ดีขึ้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งใน และต่าง ประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยว

2. บทบาทของการพัฒนาทางการเงินต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชีย เสนอว่า ผู้วางนโยบายควรมุ่งเน้นส่งเสริมการพัฒนาทางการเงินภายในประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากระดับการพัฒนาทางการเงินภายในประเทศจะเป็นตัวกลางที่สำคัญที่จะเชื่อมโยงให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศก่อให้เกิดการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อันจะนำมาซึ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ

11. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยนี้มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ทั้งข้อจำกัดทางด้านข้อมูลที่ใช้ รวมถึงวิธีการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ และระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลของบางประเทศในทวีปเอเชียที่ไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ทั้งหมดได้ ควรเพิ่มกลุ่มตัวอย่างของประเทศในทวีปอื่น เช่นทวีปยุโรป เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบผลในการวิจัย และเพิ่มตัวแปรการชี้วัดการพัฒนางานเงินหรือเพิ่มตัวชี้วัดการทางเงินหรือตัวแปรอื่น ๆ ในแบบจำลองเพื่อการทดสอบทางสถิติที่ดีมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ วงศ์แสน. (2556). ผลกระทบของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้บทบาทของการพัฒนาทางการเงิน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พันธ์ศักดิ์ ทองเวโรจน์. (2556). การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนบวกสาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิไลลักษณ์ โชติภักดิ์. (2536). ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางการเงินกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการเงินของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพงศ์ พันธุ์ไชย. (2558). ค่าเงินบาทกับระบบเศรษฐกิจไทย. ค้นเมื่อ 20 กันยายน 2561
จาก <https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2558/hi2558-074.pdf>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2558). ภาวะเศรษฐกิจโลกและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561,
จาก https://www.bot.or.th/Thai/Landing/Pages/Rama_10.aspx
- Clement Mathonnat, A. M. (2018). Financial development and the occurrence of banking crises. *Journal of Banking and Finance*. 96(1), 344-354.
- Cesar C., L. L. (2003). The direction of causality between financial development and economic growth. *Journal of Development Economics*. 72 (1), 321-334.

- Goldsmith, R.W. Financial Structure and Development (1969), *New Haven: Yale University Press*.
- Gu, X., Li, G., Chang, X., & Guo, H. (2017), Casino tourism, economic inequality, and housing bubbles. *Tourism Management*, 62, 253–263
- Haiyan Song, S. L. (2009). Impacts of the Financial and Economic Crisis on Tourism in Asia. *Journal of Travel Research*. 49(1), 16– 30.
- Jin, L., Jiaping, Q. & Chi, W. (2017), Asset tangibility, cash holdings, and financial development. *Journal of Corporate Finance*. S0929-1199 30543-6
- Ramphul, O. (2016), The relationship between tourism, financial development and economic growth in India. *Future Business Journal*. 3(2017)9–22
- Sheng, M., & Gu, C. (2018). Economic growth and development in Macau (1999–2016): The role of the booming gaming industry. *Cities*, 75, 72–80
- Sergio Sanplippo-Azofra, B. T.-O. and Marõa Cantero-Saiz, C. L.-G. (2017). Financial Development and Banks Loan Supply in Developing Countries. *Journal of Macroeconomics*. 55(C), 215-234
- Tsangyao, C. (2002), Financial development and economic growth in Mainland China: a note on testing demand-following or supply-leading hypothesis. *Journal Applied Economics Letters*. 9, 2002 - 13
- Zimmerhackel, J. S., Kragt, M. E., Rogers, A. A., Ali, K., & Meekan, M. G. (2018). Evidence of increased Economic benefits from shark-diving tourism in the Maldives. *Marine Policy*. 100, 21-26